

PROJEKT „SVEDKOVIA VIERY“

Sr. Mária Greškovičová SSpS

ÚVOD

V týchto dňoch si pripomíname 60. výročie snahy o likvidáciu mužských reholí, ktorá je známa pod názvom „*Akcia K*“. O pár mesiacov neskôr postihlo to isté aj ženské rehole. Ich likvidácia bola nazvaná „*Akcia R*“. V tomto príspevku chcem hovoriť o tomto úseku dejín ženských reholí, ktorý je neodmysliteľnou súčasťou novodobých dejín Katolíckej Cirkvi na Slovensku. Nepôjde v ňom ani tak o čisto odborný historický pohľad, aj keď v úvode načrtnem kontext a realizáciu tohto procesu, skôr sa chcem s Vami podeliť o skúsenosti a poznatky, ktoré sme spolu so spolusestrou Ivicou Kúšikovou získali pri realizácii projektu „*Svedkovia viery*“. Projekt sme realizovali v rámci Konferencie vyšších predstavených ženských reholí. Vďaka nemu sme mohli cez príbehy, skúsenosti a spomienky 84 rehoľných sestier, ktoré likvidáciu prežili, a ktorých výpovede sme audiovizuálne zachytili, spoznať a potom aj zobrazíť časť histórie prenasledovanej Cirkvi na Slovensku v 50. rokoch 20. storočia.

1. AKCIA R

Samotná *Akcia R* prebehla 29. až 31. augusta 1950. Predchádzalo jej prepustenie sestier pracujúcich v školstve a poštátnenie 11 internátov. 28. augusta 1950 boli zvolané všetky provinciálne predstavené na Slovenský úrad pre veci cirkevné, kde dostali dekréty o presťahovaní svojich rehoľných domov. Tam ich uistili, že kláštory, ktoré opustia, zostanú naďalej v ich vlastníctve. Od začiatku však bolo plánované všetok majetok zoštatniť a „prinavrátiť rehoľnice ich pôvodnému poslaniu“¹

1.1. Internovanie

Už 29. augusta 1950 obsadili kláštory príslušníci ZNB, ŠTB a milicionári. Prinútili sestry, aby sa v krátkom čase zbalili, posadili ich do autobusov a bez toho, aby im povedali kam idú odviezli ich do tzv. centralizačných domov. Tam nad sestrami „bdeli“ tzv. zmocnenkyne, ktoré ich strážili a kontrolovali. Niektoré ešte za tmy, iné nadránom prišli

---

¹ Por. DUBOVSKÝ, Patrik: *Akcia R (R1-R7) likvidácia ženských reholí na Slovensku v rokoch 1950-1952*. In: *Pamäť národa*, roč. 2, 2005, č. 3, s. 73

do tzv. sústreďovacích kláštorov. Priestory, ktoré predtým slúžili 20 – 30 sestrám museli zrazu prijať niekoľkonásobne väčší počet. Nebolo kde spať, jesť, umyť sa... Hospodárske budovy či povaly sa menili na spálne. A kúpeľňou bola studňa na dvore. Učiteľky, profesorky, neskôr aj zdravotníčky chodili do neskorej jesene, či skôr skorej zimy na pole na poľnohospodárske práce. V zime im privážali poškodené látky na opravu, alebo šili bielizeň, či pracovné oblečenie. Tak si zarobili pár korún, aby mali z čoho žiť. Veľa im pomáhali ľudia z okolia, ktorí im prinášali potraviny.

1.2. Vyvezenie

Samotná Akcia R mala viacero fáz. Keďže vládna strana videla, že ani po takomto drastickom zásahu do rehoľného života jednotlivých kongregácií neeliminovala úplne ich vplyv na nábožensky založenom Slovensku, rozhodla sa zdravé a mladšie sestry vyviezť do Čiech. Hlavne do českého pohraničia, kde zostali prázdne fabriky a domy po deportovaných Nemcoch.

1.3. Práca v textilnom priemysle

Boli to rôzne textilné a ľanárske fabriky, v ktorých spracovávali ľan a bavlnu a kde pracovali na tri zmeny. V ťažkých podmienkach, v mokrom prostredí, inokedy v halách plných prachu, hluku a zime v tuhých mrazoch, v lete v neznesiteľných horúčavách. S úderníčkami, ktoré vyžadovali nereálne výkony.

1.4. Charitné domovy

Niektoré sústreďovacie kláštory sa neskôr zmenili na tzv. charitné domy, kde umiestnili staré a choré sestry. Sestry tam boli ponechané samy na seba. Dostávali iba tretinu svojich dôchodkov, pretože zvyšok išiel štátu. Ale ani tam sestry nezaháľali. Mnohé z nich šili a vyrábali paramenty a devocionálie, teda oblečenie a veci potrebné pre slávenie liturgií, iné pracovali v záhrade alebo na hospodárstve, kde si dopestovali a dochovali potrebné potraviny.

1.5. Sestry v zdravotníctve

Keďže v 50. rokoch bolo málo odborne zdatných a vyškolených zdravotníčok, komunisti boli nútení ponechať ich v zdravotných zariadeniach dlhšie. V každej nemocnici to bolo inak. Veľa záviselo od riaditeľa, prípadne primára jednotlivých oddelení. Tí bojovali, aby sestry mohli zostať. Vážili si a oceňovali obetavosť a odbornosť rehoľných sestier pracujúcich nielen medzi pacientmi na oddelení, ale aj na operačných sálach, v

laboratóriách, na röntgenoch. Od roku 1956 do roku 1960 však opustili nemocnice a liečebne takmer všetky rehoľné sestry.

1.6. Väznené sestry

Podľa dostupných zdrojov bolo väznených 88 rehoľníc. Boli odsúdené spolu na 311 rokov a 11 mesiacov.² To za čo boli sestry odsúdené, sa klasifikovalo ako pokus o rozvracanie republiky, či velezrada. V skutočnosti však išlo len o pomoc perzekvovaným kňazom, alebo o prechovávanie korešpondencie, označenej ako nebezpečná.

1.7. Ústavy a domovy dôchodcov

Koncom 50. rokov, v niektorých fabrikách ešte skôr, dochádzalo k úbytku dovozu ľanu a bavlny zo zahraničia. Preto už nebolo treba zamestnávať toľko ľudí. Aj to bol jeden z dôvodov, pre ktorý sestry postupne umiestňovali do už existujúcich, alebo novo vznikajúcich ústavov pre mentálne postihnutých, alebo do domovov dôchodcov. Tam pracovali nielen ako ošetrovatelky, kuchárky, ale aj ako ekonómky a zásobovačky.

2. PROJEKT „SVEDKOVIA VIERY“

2.1. Vznik

Prvotným impulzom tohto projektu bola návšteva amerických rehoľných sestier v roku 2007. Snažili sa zmapovať perzekúciu rehoľníc vo východnej Európe počas vlády komunistov. Po Slovensku ich sprevádzala vtedajšia predsedníčka KVPŽR sr. Daniela Bezedová z Kongregácie dcér kresťanskej lásky. Spolu s ňou bola sprievodkyňou ako tlmočnica, ale aj ako odborná pomoc sr. Ivica Kúšiková z Misijnej kongregácie služobníc Ducha Svätého. Tam kdesi vznikla idea zachytiť aj pre potreby každej rehole výpovede sestier, ktoré ešte žijú - ich skúsenosti z tohto obdobia. Sr. Ivica absolvovala štúdium dokumentárnej filmovej tvorby, preto mohla prevziať nielen riadenie projektu, ale aj realizovať filmovanie, réžiu a následné technické spracovanie nakrúteného materiálu. Neskôr som sa k nej pridala aj ja (sr. Mária Greškovičová SSpS). Robila som rozhovory s filmovanými sestrami a pomáhala organizačne a technicky.

---

² MIKLOŠKO, František: *Nebudete ich môcť rozvrátiť*. Bratislava: Archa, 1991, s. 250

2.2. Dôvod vzniku

Dôvodov realizácie tohto projektu bolo viacero: Uvedomujeme si, že poznanie minulosti a vďačnosť zaň robí náš život plnším a otvára nás pre všetky požehnaná a dary, ktoré nás čakajú v budúcnosti. (Aj keď sú niekedy tie dary zabalené v bolesti.)

Navyše sestry, ktoré prežili tieto časy pomaly vymierajú a aj ony musia vidieť a pocítiť, že ich obety mali význam a zase my, ďalšie generácie, si to vážime a sme za to vďačné.

A v neposlednom rade všetci viac - menej vnímame, že po 20 rokoch od obdobia vlády jednej strany sa vytráca poznanie, čo táto doba znamenala. Ani rehoľné spoločenstvá v tom nie sú iné. Prichádzajú do nich mladí ľudia, ktorí tieto skutočnosti nepoznajú z vlastnej skúsenosti. Preto cítime potrebu zachytiť spomienky ľudí, ktorí prežili.

2.3. Jednotlivé fázy projektu

Realizáciu projektu sme rozdelili do štyroch fáz.

V prvotnej fáze od 1. januára 2008 do 30. júna 2008 sme sa snažili získať finančné prostriedky, informácie o téme a sestrách, zabezpečovali sme techniku a priestory na štúdio.

Financie nám poskytli organizácie *Renovabis* a *Kirche in Not*, ktorých zaujala téma nášho projektu. Našli sa aj iní dobrodinci, ktorí nás podporili. Najviac informácie sme čerpali z knihy Jána Milana Dubovského: „*Akcia rehoľníčky*“ Z dvadsiatich štyroch ženských rehoľí, ktoré pôsobili na Slovensku v roku 1950, obnovilo svoju činnosť po roku 1989 dvadsať rehoľí.³ Oslovili sme vedenie týchto rehoľí, aby nám nahlásili počet a mená sestier, ktoré sú ochotné podeliť sa pred kamerou so svojou skúsenosťou.

2. fáza projektu bola najnáročnejšia na čas. Trvala od 1. júla 2008 do 31. decembra 2009. Počas nej sme nakrúcali výpovede ľudí, exteriéry a interiéry súvisiace výpovedami a materiál na záverečný dokumentárny film.

3. fázu projektu napĺňala a naplňa práca na filme „*Pilátova amnestia*“, ktorý je o realizácii „*Akcie R*“ a sú v ňom použité výpovede sestier.

V 4. fáze projektu, ktorá ešte prebieha, sa pracuje na dokončení technického spracovania, výrobe DVD nosičov s nakrúteným materiálom a ich archivácia.

---

³ Por. DUBOVSKÝ, Ján Milan: *Akcia rehoľníčky*. Martin: Matica slovenská, 2001, s.31

3. VÝSLEDKY PROJEKTU

3.1. Výsledky v číslach

V rámci projektu boli nakrútené: výpovede 98 ľudí, z toho 84 rehoľných sestier, zábery z 32 rehoľných domov, 31 exteriérov a interiérov potrebných pre ilustrácie a výrobu filmu.

Najazdili sme 56 355 km. Bolo natočených 131 hodín materiálu, ktorý je uložený na 2 242 gigabajtoch.

Výroba dokumentárneho filmu "*Pilátova amnestia*".

3.2. Skúsenosti sestier

Čo mali jednotlivé výpovede spoločné, by sme mohli zhrnúť takto:

- Aj keď to okolnosti neboli ľahké, zvládali a prežívali ich relatívne dobre, pretože boli mladé. Nechýbalo im nadšenie, odvaha aj odhodlanie trpieť pre vieru a povolanie.
- Veľmi oceňovali silu spoločenstva. Spolu boli vyst'ahované, spolu prežívali všetky neistoty, spolu pracovali, spolu slávilí sviatky a hlavne, spolu sa modlili za akýchkoľvek okolnosti
- Kňazi, zväčša rehoľní, ich služba v sústred'ovacích kláštoroch, boli veľkou vzpruhou a pomocou pre sestry v tých neľahkých časoch. Vysluhovanie sviatosti, povzbudzujúce kázne, duchovné cvičenia – tým všetkým sprostredkúvali sestrám Božiu pomoc.
- Sestry boli ochotné robiť čokoľvek. Bolo obdivuhodné ako vzdelané učiteľky a profesorky bez šomrania pracovali na poliach, ako špecializované odborníčky v zdravotníctve pracovali v ťažkom gumenom odevu vo fabrikách na spracovanie ľanu. A ešte si pritom spievali...
- Ako veľmi pozitívne všetky sestry vnímali možnosť spoločného života viacerých rehoľí. Nielen v sústred'ovacích domoch, ale aj na majeroch a neskôr v českých fabrikách. Rôznosť chariziem a darov prijímali ako obohatenie. Rehole pripravovali spoločne liturgiu, rôzne kultúrne programy na sviatky (divadlá, zborové spevy...), vznikali priateľstvá, ktoré neraz pretrvali až dodnes.
- Okolnosti, ktoré si síce nevybrali, ale sa im stali, brali ako prejav Božej vôle. Tej vôle, ktorá sa niekedy ľudským rozumom nedá vysvetliť, ale na rovine viery má

nielenže zmysel, ale je prijímaná ako prejav Božej lásky.

4. VYUŽITIE PROJEKTU

4.1. Pre jednotlivé provincie

Poznanie minulých skúseností našich starších spolusestier prebúdza v nás vd'ačnosť Bohu za Jeho prítomnosť a pomoc aj v ťažkých chvíľach. Vd'ačnosť sestrám za vernosť, obety, cez ktoré dodnes prichádza milosť do jednotlivých spoločenstiev. Je to materiál, ktorý je vhodný aj pri formovaní mladých sestier, aby poznajúc dejiny spoločenstva mohli doň čoraz hlbšie vrasť. Pre vedenie provincií, aby pri hľadaní vízie do budúcnosti nezabúdali, že len keď poznáme minulosť, môže správne kráčať k budúcnosti, k Bohu... Pre kongregačné a rádové archívy.

4.2. Pre externé využitie

Veríme, že archivované audiovizuálne materiály poslúžia študentom histórie a tiež všetkým, ktorí sa chcú a budú zaoberať novodobou históriou Katolíckej cirkvi na Slovensku. Pre študijné potreby a bádateľskú činnosť budú prístupné v archíve Konferencie vyšších predstavených ženských reholí na Slovensku, aj v archívoch jednotlivých reholí.

ZÁVER

50. roky 20. storočia boli pre celú Katolícku cirkev ťažké. Trpeli mnohí otcovia a matky rodín. Kňazi a rehoľné sestry neboli výnimkou. Snaha komunistov, aby do roku 2000 na Slovensku neboli žiadne rehoľné domy nevyšla. „*Akcije K a R*“ potvrdili, že nech je sila moci akákoľvek, nikdy neprevýši Boha a Jeho zámery.

Naším projektom „*Svedkovia viery*“, aj keď prišiel relatívne neskoro, sa nám predsa len podarilo zachytiť posledné svedkyne tejto historickej udalosti. A aj keď nedokonale, zachytené výpovede môžu pomôcť pri rekonštrukcii a chápaní novodobej histórie Katolíckej cirkvi na Slovensku. Na záver si dovoľím citovať z pastierskeho listu slovenských biskupov, ktorý vyšiel pri príležitosti 60. výročia likvidácie kláštorov na Slovensku: "Likvidácia kláštorov priniesla aj nečakané – a pravdupovediac –, autormi zločinu likvidácie nechcené ovocie – živú vieru. Mnohí kresťania našli odvahu verejne vyznať svoju vieru, iní zas odvahu odovzdávať svoju vieru ďalej aj za cenu straty vlastnej

slobody. Aj vďaka nim Cirkev v podzemí u nás pracovala, veriaci si organizovali a viedli malé spoločenstvá po celom Slovensku. Mnohé rehoľné spoločenstvá vyšli z totality síce materiálne oslabené, ale duchovne posilnené a obnovené. "⁴

Veď Boh cez tieto osobné obety daroval Cirkvi veľké požehnania a milosti. Nech je im a všetkým statočným On sám odmenou.

---

⁴ Pastiersky list k 60. výročiu barbarskej noci a tzv. Prešovského soboru publikovaný 18. apríla 2010